

แบบเรียนภาษาไทย

๕
เครื่องหมายวรรคตอน

ของกรมวิชาวชิการ กระทรวงธรรมการ

พิมพ์ครั้งที่ ๕,๐๐๐ ฉบับ

พ.ศ. ๒๔๗๔

ปกกระดาษราคาฉบับละ ๑๒ สตางค์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม พระนคร

มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

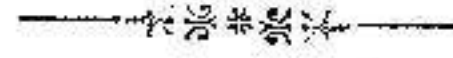
คำนำแต่พิมพ์ครั้งแรก

หนังสือที่มีความในใจปรารถนาคือว่า “สำหรับโรงเรียน
ราชการ พลเรือน” เหล่านี้ ได้พิมพ์ขึ้นสำหรับใช้สอน
นักเรียนในโรงเรียน ราชการ พลเรือน มีอยู่ ๒ ประเภท คือ
ประเภท ห้าง เป็นหนังสือที่เจ้าพนักงาน ศึกษาราชการ
ได้แต่งขึ้น เช่น ตำราเรียน สำหรับใช้ สอนวิชา ต่าง ๆ อีก
ประเภท หนึ่ง เป็น หนังสือ บาง เรื่องมีผู้ ได้ แต่งไว้ แต่เก่าก่อน
ซึ่งเป็น หนังสือ ที่ ควร เป็น แบบ ฉะบับ สำหรับประกอบใช้ เป็น
เครื่องเล่าเรียนได้ คือ สำหรับเอา มาใช้ ผูกคัด ในการ อ่าน
การเขียน คัด และ การแต่งหนังสือ เป็น ต้น เจ้าพนักงาน ผู้
ศึกษาราชการ ได้เลือกคัดคัดตอนมาลงพิมพ์ ให้เป็น เล่มเล็ก ๆ
โดย เพราะที่ ต้องการ เพื่อให้ เขาราคา ที่นักเรียน ทุก ๆ คน
จะ ซื้อ ได้ หา ได้ ครบที่จะ ต้องการ เรียน ประการ หนึ่ง และได้
ตรวจ ตรา แก่ ไข อักษร และ วรรณคดี ให้ พิมพ์ ให้ ถูก ต้อง
สมควร แก่ ที่ จะ เป็น ฉะบับ แบบ เรียน ประการ หนึ่ง ได้ มี ชื่อ
โรง พิมพ์ และ บอก ราคา ไว้ ใน ใบ ปก นั้น แล้ว สำหรับที่ ใคร
จะ ต้องการ จะ ได้ ซื้อ หา ได้ โดยง่าย

วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘

วิสุทธิสารคดี

บัญชีเรื่อง

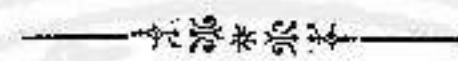
	หน้า
คำอธิบาย	๑
จำนวนเครื่องหมาย	๕
ลักษณะใช้ จุลภาค	๓
” ” อักขรภาค	๖
” ” มหัพภาค	๖
” ” ประคณี	๖
” ” อักขรวิชัย	๖
” ” นขลิขิต	๖
” ” อัญญประกาศ	๖
” ” ยตภังค์	๖
” ” ยมก	๑๐
” ” ไปยาลน้อย	๑๑
” ” ไปยาลใหญ่	๑๑

สำนักหอสมุด

		ช					
ลักษณะใช้	เล่มอากาศ	๑๒
”	”	สัญญาประกาศ	๑๓
”	”	บุรพสัญญา	๑๓
”	”	มหัตถสัญญา	๑๓

แบบเรียนการแต่งหนังสือ ๕ เครื่องหมายวรรคตอน

การที่จะวางวรรคตอนเป็นข้อสำคัญอย่างหนึ่งของการเขียนหนังสือ หนังสือแต่งไว้อย่างหนึ่ง ถ้าไปลงวรรคตอนเสียอีกอย่างหนึ่ง ถึงแม้ว่าถ้อยคำที่เรียบเรียงมิได้เปลี่ยนแปลงอันใด ความก็จะต่างกันไปได้คนละอย่าง และจะทำให้ข้อความเสียไปได้ เพราะฉะนั้นการวางวรรคตอนจึงจะเป็นสำคัญนัก

ลักษณะเขียนหนังสือในภาษาของเรา เราเขียนถ้อยคำคิด ๆ กันไป ไม่เว้นระยะคำ ๆ คำ เพราะฉะนั้นเมื่อเราเว้นระยะลงตอนหนึ่งตอนใด ย่อมเป็นเครื่องหมายให้เข้าใจว่าเป็นที่ขาดความไปตอนหนึ่ง ๆ และเรียกหนังสือตอนหนึ่ง ๆ นั้นว่าวรรคหนึ่ง ๆ แต่โดยวิธีที่ใช้อยู่เพียงเท่านั้น ยังไม่บริบูรณ์เพียงพอในการแต่งหนังสือ เพราะเหตุว่าบางทีเป็นทิวาเป็นที่จะต้องใช้เครื่องหมายที่เดียว เหมือน

๒ เครื่องหมายวรรคตอน

ทั้งในที่สุดบรรทัด ถ้าเป็นที่ควรวรรค ไม่ใช่เครื่องหมาย
แล้ว ผู้อ่านก็จะไม่มีอะไรที่จะสังเกตได้ว่า ขาดตอน หรือ
ไม่ นอกจากต้องพิจารณา ดู ข้อความ ก่อน ประการหนึ่ง อีก
ประการหนึ่ง ลักษณะ วรรคตอนในการแต่งหนังสือมีหลายอย่าง
จะใช้แต่ช่วงระยะ เป็น ตอน เท่านั้น ถ้าที่ใดมี ข้อ ความ
สัมพันธ์มากก็ย่อมไม่พออยู่เอง จึงต้องมีรูป เครื่องหมายสำหรับ
ใช้ในที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

จำนวนเครื่องหมาย

๑. จุลภาค เขียนเยื้องรูปตั้งขึ้น , หรือ เว้น ที่ วางตัว ๒ ตัวอักษร.
๒. อัฒภาค ,, ; หรือ เว้น ที่ วางตัว ๔ ตัวอักษร.
๓. มหัพภาค ,, . หรือ เว้น ที่ วางตัว ๖ ตัวอักษร.
๔. ประจัญบาน ,, ?
๕. อัศเจรีย์ ,, !
๖. นชลิขิต ,, ()
๗. อัญญุประภาค ,, “ ”
๘. ยศกำกับ ,, —
๙. ยมก ,, ๗
๑๐. ไปยาลน้อย ,, ๗
๑๑. ไปยาลใหญ่ ,, ฯลฯ หรือ

ลักษณะใช้ จุลภาค

- ๑๒. เติมอภาค เขียน เป็น รูป ดังนี้ =
- ๑๓. สัญญประภาค " _____
- ๑๔. บุรพสัญญา " "
- ๑๕. มหัตถสัญญา คือ วิธี ขน ดิน ขรบท

อนึ่ง พึงให้ เข้าใจ ว่าขรรคารูป เครื่องหมายต่าง ๆ ควรจะ ใช้ แต่ใน ที่ จำเป็น เท่านั้น ถ้าที่ใดไม่ จำเป็น แล้วใช้ เปรอะไป ก็ เป็น เครื่อง รก ตา และ ว่า อย่าง ง่าย ๆ ก็ กลับ ช่วย การ เขียน เสีย อีก เหตุ ฉะนั้น จุลภาค ใช้ ขรรค แทน แล้ว จำเป็น ใช้ เครื่องหมาย แต่ เมื่อ ขรรค เผลอไป ลง ท้าย ขรบท ซึ่ง จะ เห็น ขรรค ไม่ได้ อยู่เอง. อักษรภาค กับ มหัพภาค นั้น การ ใช้ ขรรค ถี่ ห่าง สังกะยากร ควร ใช้ เครื่องหมาย ทุก แห่ง; เว้น แต่ เมื่อ ลง สุต ความ จบ ขรบท หรือ ต่อไป ก็ จะ ชวน ความ ใหม่ ให้ มหัตถสัญญา จะ ไม่ ลง มหัพภาค ก็ได้

ลักษณะใช้ จุลภาค

(ก) จุลภาค ใช้ สำหรับ แยก วลี ที่มี อยู่ใน ประโยค ยาว ๆ หรือ หลาย วลี ที่ สับสน จะ ทำให้ ชัดเจน แก่ ผู้ อ่าน นั้น ออก ให้ เห็น ชัด ใต้ โดย ง่าย

ตัวอย่าง นายแดง ถอนไม้ ตระพค เต็มคุ่ม ๆ ไปสามแสน, ไม่เหลือว ซ้าย แลขวา โทมเด็ก อายุ ๖ ขวบ ล้มลง ที่กลาง ถนน ทำให้ เต็ก เจ็บ เป็น อัน มาก

๔ เครื่องหมายวรรคตอน

(ข) จุลภาคใช้สำหรับแยก คำอธิบาย นาม ออกให้ แลเห็น ชัด จาก ตัวประโยค ว่า คำ อธิบาย นั้น ชั่ว แต่เป็นคำ แต่ง นาม ไม่ใช่ ตัว ประโยค

ตัวอย่าง นายแดง ผู้ใหญ่บ้าน ตำบล เกาะใหญ่, เป็น ทนาย พระยาอภัยราช มณฑลเทศาภิบาล

(ค) จุลภาค ใช้สำหรับ แยกคำพวกเดียวกัน ซึ่งมี อยู่ หลาย ๆ คำ นอกจากมี คำ พวกอื่น คั่น เช่น นามหลาย นาม ในประโยค รวมเป็น คั่น

ตัวอย่าง ไปรต ขอก นายคำ, นายแดง, นาย เขียว, และ นาย จ้อย มาหา ฉันทน์น้อย

(ฅ) จุลภาคใช้สำหรับ แยก ความและคำร้องเรียกออก ให้เห็น ชัด จาก ตัว ประโยค

ตัวอย่าง ใต้ เพ้า ขอรับ, กระผมอยาก จะ เวียน ไร่ไร่สัก สองสามคำ

(ง) จุลภาค ใช้สำหรับแยก กริยา วิเศษณ์ และสันธาน บาง คำ เช่น ก็ยี้ คำว่า คืบ, ถึงอย่างไรก็ดี, เป็น คั่น ออกให้ เห็น ชัด จาก ประโยค

ตัวอย่าง ถึง อย่างไรก็ดี, ข้าพเจ้า จะ ยอมเพียรเวียนให้ สำเร็จ จนได้ เช่น กับเขา ว่า “ฝนทิ้งให้เย็นเต็ม”

ลักษณะใช้ จุลภาค

(๑) จุลภาค ใช้สำหรับ แยก ประโยคที่เราต้อน มา จากอื่น ออกให้ แลเห็น ชัด จาก ประโยคใน เรื่อง เมื่อเวลาที่ จะ ไม่พูด เป็น อัญญาประกาศ ตรง ๆ

ตัวอย่าง พวก เกียจคร้าน มัก จะ พุด อยู่ บ่อย ๆ ว่า รู้ ก็ ซาม ไม่รู้ ก็ คุย ไป คง จะ ได้ คณ ละ ซาม เมื่อ ขาม ก็น

(๒) ประโยค รวม ย่อม มี ประโยค สามัญ หลาย ประโยค, และ จุลภาค ใช้ สำหรับ แยก ประโยค สามัญ เหล่า นั้น ให้ ห่าง กัน ถ้า เป็น แต่ ประโยค นั้น ๆ จะ ไม่ ใช้ จุลภาค แยก ก็ได้

ตัวอย่าง นาย เข็ม ไป รัย ราชการ อยู่ ฝ่าย ตะวัน ตก แต่ นาย ขำ ไป ฝ่าย ตะวัน ออก. ย่า อยู่ แต่ ยู่ ไป นาน แล้ว

(๓) ประโยค ชัด นั้น ประกอบ ด้วย ประโยค แต่ง และ ประโยค ใจ ความ การ ที่ จะ ให้ ประโยค ทั้ง สอง พวก นี้ ปราก ฏ ชัด ว่า แปรลก กัน อย่างไร ต้อง ใช้ แยก ด้วย จุลภาค แต่ ว่า ถ้า ประโยค แต่ง นั้น นั้น และ ความ คิด ต่อ เนื่อง สนิท ติ กัย ประโยค ใจ ความ แล้ว จะ เขียน ประโยค ทั้ง สอง ติค เป็น วรรค เดียว กัน ก็ได้ อึ่ง ประโยค คุณ และ ประโยค นาม แม้ ว่า ต่อ เนื่อง สนิท ติ จะ ไม่ ใช้ จุลภาค แยก ก็ได้

ตัวอย่าง กฎหมาย มาตรา ใด ซึ่ง ชัด ขวาง ความ จะ เจริญ ของ บ้าน เมือง กฎหมาย มาตรา นั้น ควร จะ ต้อง ยก เลิก เสีย

๖

เครื่องหมายวรรคตอน

ชายที่ยืนอยู่ข้างถนนได้กระโดดออกมาช่วย
ที่ครูสอนเมื่อวานนี้ ข้าพเจ้ายังจำไว้ได้ตลอด

(๕) จุดภาคสำหรับใช้แยกประโยคต่างในที่ที่ข้อความ
นำลงม ออกให้แลเห็น ชัด จาก ตัวประโยค เพื่อให้ข้อความ
กระจ่าง ชัด

ตัวอย่าง นายแสง ที่วิ่งมากับนายสอน ตรงไปหาหลวง
พิทักษ์นรินทร์

ฉะนั้น ถ้าไม่ใช้ จุดภาคแยกประโยคต่าง ออกให้ห่าง ถ้า
ผู้อ่านไม่ทันสังเกต จะเข้าใจผิดไปว่า นายสอน เป็นผู้
ตรงไปหาหลวงพิทักษ์นรินทร์ได้

ลักษณะใช้อัฒภาค

(ก) อัฒภาคมีที่ใช้บ่อย ที่จริงโดย จะไม่ใช้ก็ได้
แต่ควรมีไว้สำหรับใช้ในประโยคซ้อน ที่ข้อความมีประโยค
ต่าง มาก ๆ ซ้ำซ้อน กับ ยืด ยาว จริง ๆ ซึ่ง จำ จะต้อง แยก
ความที่เป็น ประโยคใจความ ออก เพื่อ จะ ให้เห็นข้อความ
แจ่มแจ้งได้ ดัง ตัวอย่างนี้

ตัวอย่าง การทรงพระราชอุทิศ ที่แผ่นดินเป็นที่วิสุทฐความสีมา
เป็น พระราชกุศล อย่างหนึ่ง ซึ่งได้ทรงบำเพ็ญเสมา
เมื่อผู้ใด จะ สร้าง พระ อารามใหม่ หรือ ปฏิสังขรณ์ อาราม

ลักษณะใช้หมัดพภาค

๗

เก่า ซึ่ง หลักฐาน เขตต์ พระอุโบสถ ศูนย์ตายไม่ ปรากฏ หรือ มี
อยู่ แต่ประสงค์จะขยาย ให้ใหญ่ก็ได้ ให้เจ้าพนักงาน นำ
ความ กราบ บังคม ทูล พระ ภรณดา ขอ พระ ราชทาน พระบรม
ราชานุญาต; เมื่อโปรด พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต แล้ว
เจ้าพนักงาน ก็ได้นำ เขตต์ มอบ ถวาย เป็น ของ สงฆ์ สืบไป; แต่
ก่อนได้นำ ลง ราชกิจจา นุเบกษา เสมอ มา; แต่ มา ค้าง อยู่
เพียง ๑๑๕ ยัง หาได้ ลง ราชกิจจา นุเบกษา ไม่; บัดนี้
จะได้ นำ ลง ต่อ ไป นี้

(ข) ข้อความภาคใช้ สำหรับ แยก ประโยค ทั้ง สอง ซึ่ง เปรียบ
เทียบ ว่า อย่าง นี้ แยก กว่า อย่าง นี้ น ออก จาก กัน แต่ เช่น นี้
ถึง ได้ จุด ภาค ก็ได้ แต่ ได้ ข้อความภาค ที่ กว่า เพื่อ จะ ให้
ว่า ข้อ ความ ใน ประโยค ต่าง กัน มาก

ตัวอย่าง บุตรหญิง เรา ได้ อย่าง นาย; ส่วน บุตรชาย สิ ได้
อย่าง ย่าง

ลักษณะใช้หมัดพภาค

(ก) หมัดพภาคใช้ สำหรับ ใส่ ใน ที่ สุด ความ ประโยค เมื่อ
เต็ม แล้ว ทุก ประโยค ไม่ เลือ ก ว่า ประโยค นี้ ๆ จะ เป็น
ประโยค สำคัญ หรือ ประโยค รวม หรือ ประโยค ซ้อน

ตัวอย่าง วัน นี้ แดด ออก จ้า.

๘ เครื่องหมายวรรคตอน

เมื่อวานนี้ นายแดงใช้ให้คนไปยืมเรือนายดำ แต่ นายดำไม่อยู่ และคนใช้บอกว่าต่อพรุ่งนี้จึงจะกลับ.

(ข) มหัพภาคใช้สำหรับย่อคำชื่อใด ๆ พอเขียนเครื่องหมาย สังกศัญลักษณ์ ซึ่งจะช่วยไม่ให้เราช่วยการเวลาที่จะต้องเขียนให้เต็ม

ตัวอย่าง ป.ล. แทน คำ “ปัจฉิมลิขิต”

พ.ศ. “พุทธศักราช”

ลักษณะใช้ประจัญบาน

ประจัญบานใช้เมื่อสุดสิ้นข้อความเช่นมหัพภาค แต่เมื่อเขียนข้อความถาม.

ตัวอย่าง ท่านหายป่วยแล้ว เมื่อไรจะกลับออกไป?

ลักษณะใช้อศเจรีย์

อศเจรีย์ใช้ตามหลังอุทาน หรือตามหลังคำ วลี หรือตามหลังประโยค เพื่อแสดงความประหลาดใจ สะทึงใจ หน้าเสียใจ สลดใจ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เป็นที่จับใจ

ตัวอย่าง พุทโธ! หน้าเสียตายจริงๆ

ลักษณะใช้นชลิขิต

นชลิขิตสำหรับเขียนขึ้นข้อความ ในระหว่างข้อความขึ้นไว้ตอนหนึ่ง หมายถึงข้อความที่อยู่ในระหว่างนชลิขิตนั้น

ลักษณะใช้ อนุญประกาศและยัตถังค

๔๖

เขียน แต่ จะ อธิบายให้ละเอียด จะ อ่านหรือ เว้นเสียก็ได้ ถ้า จะ เว้นเสียไม่อ่าน ก็ไม่ทำให้ความนอกจากนั้นเสียไปอย่างไร ตัวอย่าง เติร ตั้งแต่ประคูกวิเศษชัยศรี ถึงสวนกุหลาบ (ถ้าไม่เติร อย่างที่เขา เรียกว่า เติร ทอตนเอง) ประมาณ ๔๕ นาทีก็ถึง.

ลักษณะใช้ อนุญประกาศ

อนุญประกาศสำหรับใช้ กับเขตต์ ซึ่งข้อความที่กล่าว หรือ ถ้อยคำที่ คัด มา จากอื่น ให้ ผู้อ่านรู้ว่า คำ ที่ อยู่ในนั้น เป็น ข้อความที่ กล่าว หรือถ้อยคำที่ คัด มา จากอื่น ทว่าใช้ คำ ของ ผู้เขียนไม่ แต่ ถ้า มี ข้อ ความ ที่ กล่าว หรือ ถ้อย คำ ที่ คัด มา จากอื่น ซึ่ง อยู่ใน อนุญประกาศ อีก ซ้ำหนึ่ง ใช้ แต่ อนุญประกาศ เดียว

ตัวอย่าง ผู้ใดผู้ท่านมักพูดว่า “เพื่อชกนหาง่าย เพื่อชก ทายศฯ ผาก”

เขาตอบฉันว่า “ผู้บังคับ กอชกได้ ชอก คำสั่ง อย่าง เกิด ขากว่า ‘อย่างไร บัดี้ ห้ามไม่ให้ แหว กลาง ถอย’”

ลักษณะใช้ ยัตถังค

(ก) ยัตถังค ใช้ สำหรับ ค่อ พยางค์ หรือ คำ สมาส ซึ่ง จำเป็น ต้อง เขียน แยก กัน เพราะ เอง คำน อยู่ สุก บวรที่ค

ลักษณะ ใช้ ไปยาลน้อย

ไปยาลน้อยใช้สำหรับ ย่น คำ ยาว ที่ เคยใช้ เคย รู้ อยู่ แล้ว ให้เขียน แต่สั้น ๆ แต่ ต้อง อ่าน ให้เต็ม

ตัวอย่าง เกล้า ๆ ต้อง อ่าน ว่า เกล้า ภาระหม่อม
 ปกเกล้า ๆ ,, ,, ปกเกล้า ภาระหม่อม
 พระราชวังขจร ๆ ,, ,, พระราชวังขจรสถานมงคล

ลักษณะ ใช้ ไปยาลใหญ่

(ก) ไปยาลใหญ่ใช้สำหรับให้รู้ ว่า คำใด หรือ ความใดที่มีเครื่องหมาย อย่างนี้ “ ๆ ล ฯ ” อยู่ข้างหลัง ให้ผู้อ่านพึงเข้าใจว่า ยังมี คำ, หรือ ความ ต่อไป อีก แต่ไม่ จำเป็น ที่ จะต้อง นำ มา เขียน ลง ให้เต็ม ที่

ตัวอย่าง ฉันทน์ ๑๑ ไยราณก็ได้มีเขียนแยกไว้ คือ บท ที่ ว่า ครั้น เข้า ก็ หิว เข้า ชาย ข้ำ เต้า ไป ตาม ชาย ๆ ล ฯ

(ข) ไปยาลใหญ่ใช้ อีก อย่าง หนึ่ง สำหรับเขียนไว้ข้างต้น หรือ ท้าย ข้อ ความ ที่ เขียน อยู่ใน วรรค ดังนี้... เพื่อจะ ชี้ ว่า ข้อ ความ ที่ นำ มา กล่าว นั้น ตัด ตอน มา ไม่เต็ม ยังมี ความ อยู่ ข้าง ต้น หรือ ต่อ ไป ข้าง ปลาย

ตัวอย่าง นรินทร์ อินช่าง ว่าที่เต็มที “... ผ่อนแผ่นดินให้
ผาย ขยาย แผ่นฟ้าให้แผ้ว...”

ลักษณะใช้เส้นมอกภาค

เส้นมอกภาคใช้สำหรับอธิบายว่า = มีอยู่ในระหว่างใด
ข้อความทั้ง ๒ ฝ่ายนั้นเชื่อมกัน แทนคำว่า เส้นมอกด้วย
ตัวอย่าง ไว้ ๑ = ๔ งาน

ลักษณะใช้สัญลักษณ์ประกาศ

สัญลักษณ์ประกาศใช้สำหรับเขียนไว้ใต้ข้อใด ๆ เพื่อ
จะชี้ว่า ข้อความซึ่งมีอยู่ข้างบนนั้นเป็นข้อความสำคัญ ให้
ผู้อ่านสังเกตเห็น

ตัวอย่าง การควน. ไปรเวท. คชข ระวังอย่าให้
มี คนร้าย แปลกปลอมเข้ามาได้.

ลักษณะใช้บุรพสัญลักษณ์

บุรพสัญลักษณ์ใช้สำหรับเขียนในบรรทัดข้างล่างต่อ ๆ ไป
เพื่อให้เข้าใจว่า เมื่อถึงตรงนั้นให้อ่านเหมือนกับที่ได้
กล่าวมาแล้วข้างบน แทนที่จะเขียนลงไปให้เต็ม เช่น
ที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งข้างบนนั้น

ลักษณะใช้ มหัตตสัญญา

๑๓

ตัวอย่าง	ตัว	ก	สะกด	ข	ตาม	เช่นกับ คำว่า	ลักษณะ
	„	จ	„	ฉ	„	„	ฉิฉา
	„	ฉ	„	ช	„	„	เสฉุไซ
	„	ต	„	ถ	„	„	หัตถา
	„	ป	„	ผ	„	„	ปฺปผิ

ลักษณะ ใช้ มหัตตสัญญา

(ก) มหัตตสัญญา เป็นวิธีเขียนขึ้นต้นบรรทัดด้วยวิธีย่อหน้า หรือ ล่าหน้า ให้เป็นที่สังเกตว่า ขึ้นข้อ ความใหญ่ หรือ ข้อ ความใหม่ที่หนึ่ง การที่จะใช้ มหัตตสัญญา ที่หนึ่งนั้นไม่จำกัดว่าจะมีหนังสือสักกี่บรรทัด แม้แต่บรรทัดเดียว, ครั้งบรรทัดก็ได้ สุกแล้วแต่ข้อ ความใหญ่ตอนหนึ่งๆ จะเป็นที่ สุก ลงเพียงใด.

ตัวอย่าง “ การ ปลุก ต้น ศรี มหาโพธิ
วัด เขมฺพรมยพิตร

ด้วย วัด เขมฺพรมยพิตร ที่ ทรง สถาปนา ขึ้น ใหม่ นั้น
ยัง หามี ต้น ศรี มหาโพธิ สำหรับ วัดไม่

เมื่อ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ พระเจ้า หน้องยาเชอ กรม
หลวง ดำรง ราชานุภาพ เสด็จไป ราชการ ประเทศ ยุโรป

และอินเตีย ได้เชิญ ต้น ศรี มหา โยธา จากพุทธคยา มา ถวาย
ทรง ปลุกไว้ ณ วัด อัมมานคณิมิตร เกาะสีชัง

เมื่อ รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เสด็จพระราชดำเนินไป
ที่วัด อัมมานคณิมิตร ทอดพระเนตรเห็น พระ ศรี มหา โยธา
นั้น แดกหน้า จึง โปรดให้ ชูคมา ปลุกทำนุบำรุงไว้ ณ สวน
กุสิต บัดนี้ พระศรี มหา โยธา นั้น เจริญถึง กำนงตงามดี ทรง
พระราชดำริ เห็นสมควรที่จะ ปลุกไว้ ณ วัด เบญจมพิตร เพื่อ เป็น
เจดีย์ สถาน อัน หนึ่งใน พระอาราม นั้น

จึง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการ ปลุก ต้น
ศรี มหา โยธา ดัง แจง ต่อไปนี้

วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เจ้าพนักงาน
ได้จัดการ ตั้ง พระพุทธรูป แกะด้วยไม้ พระศรี มหา โยธา และ ตั้ง
อาสนะ สำหรับ พระสงฆ์ สวด พระพุทธมนตร์ ใน ประรำที่ วัด
เบญจมพิตร ตำบล ตะวันตก และ ตั้ง ที่ ประทับ และ ที่ นมัสการ
ที่ สำหรับ พระบรมวงศานุวงศ์ เฝ้า ทูล ละของขลุ่ยพระบาท และ
ชุด หลุม สำหรับ ปลุก ต้น ศรี มหา โยธา พร้อม เสร็จ

เวลา ค่ำ ไปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า
กรมขุนนครราชสีมา เสด็จไปทรงจุดเทียนนมัสการ พระสงฆ์
๕ รูป สวด พระพุทธมนตร์ มี พระราชมนุ่ เป็น ประธาน

เข้าเรือนรีบมาหา	ไหว้บาทาแม่ตน
แถลงขุบลถี่ถ้วน	ล้วนใช้ความฝัน
คือทรงธรรม์เป็นภาพ	อุปวาทกรรณา
มาเพื่อจะส่งเคราะห์	ละเพาะเราแม่ลูก
อันฝังปลุกเสยงตุ	คูนันคำท่านไท้
อันเล่าให้ทราบสรรพ	การเกิมอันเป็นมา
ล้วนราชาอหยอก	ผลอกให้คิดนานา
ฝ่ายมารดาครั้นยิน	ฉินภคบุตรสุตสวาท
นำคาหยาตยอชยศ	หมตความทุกข์ทวงน
พระเจ้าคตจิตต์ไท้	ให้กรรณาลูกแม่
ข้างนี้แต่จะสำราญ	ชอภูบาลขึ้นเกล้า
พระเจ้าจงเสวยสวัสดิ	ชจัตสรรพอันตราย
ทุกข์กำจายหายไค้ก	พระโรคเขายีทา
ชนมพรรษาขึ้นยิ่ง	สิ่งพิบัติชชชชช
อย่าพามฟ้องเบองบาท	ราชคัตร์ทุกทิศ
อย่าเบงฤทธีแลยงสยค	อย่าหาญคตคิตทระนง
จงจิตต์มาสวามิภักติ	พำหนักนถนฤบาล
ครองพัศุธารอิารง	สยพระวงศ์กษัตริย์
โดยสวัสดินิรันตร	ข้าชอพรพระองค์

ลักษณะใช้มหัศจรรย์

๑๗

ผู้ทรง เกชา นุภาพ	ทราบ เหตุทั่วโลกยา
จง กรุณา บันดาล	การ ซึ่ง ข้า พรรณนา
สม ปรารถนา คุง พร้อง	พระ โปรด พระ ช่วยขัง
ปก ใ้ อธิษณัทร	ด้วย เทอญ

โคลง ๒

๑ ยิน มลาก เกลือกที่ ข้าง	ทั้ง ทุค สวรรค์พา ค้าง
เหาะ ชน พิมาณ ขน	

โคลง ๓

๑ หน้า เบิกกล บัวบาน	ศรี ตรอง ภาว หน่อ แล้ว
ย้าย मुख สู่ ลุกแก้ว	กล่าว ถ้อย สักซอน

โคลง ๔

๑ มารคร จะ แข็ง แจก	นิตีสาว
ตามคติ โขราณ	กล่าวไว้
วุฒิ สี่ ประการ	ควร ปรารถน ยศ แซ
สำหรับ ชาติศักราชไต้	เลือก เลียง มนตรี

๑) หนึ่ง มี พงศ์ หนึ่ง	เสนา นานา
หนึ่ง เจริญ ชนม มา	ยูแล้ว
หนึ่ง เรียบ รอบ วิทยา	ยล ทราบ เสรีฯ เฮย
หนึ่ง ยิง ปัญญา แล้ว	มอง พันโลก เวลา
๑) ควร เหน่า ตำแหน่ง ใต้	ฐานัน ทร เฮย
ถูก ครอบ สี สรร	แต่ได้
สอง สาม สิ่ง สำคัญ	ควร ปลูก เลียงเฮ
วาง วาง ท่าง วุฒิ ใต้	ท่าน วนไป ละคร
๑) เจ้า ทุ่ง คำ ไร่ ไร่	ประมาณ คน เทอญ
พระ ไปรค ชุบ เลียง ปาน	๒๕
เพราะ เหตุ ภูมิ สถาน	กึ่งนี้
เห็น กระจก ไม้ ไม้	โต ซึ่ง มี แช
๑) ไม้ ไม้ ไม้ ไม้ ไม้	หลัก พัน เื่อ เติม
พระราช กำหนด มี	อียิปต์
สำหรับ มาตย์ มนตรี	กลาง ข้าง
เจง จบ ชนบ ชนาค สร้าง	พระ พฤติ คน นา
	สิ่ง ล้วน ควร แสง

ลักษณะใช้ มหัทธสัญญา

๑๙

๑ ขยำแป้ง ขยำพลิกเค้า	คุณภู ชรเชษ
มันจืดคักคกคัญญ	คอกักว
โตคือช่วยช้อนชู	เชือกเกียรติ ท่านนา
พระประสงค์ สุกข้าว	รุ่ง สุธาสา
๑ เวลาเช้า คำตั้ง	ความเพียร เทอญพ้อ
ราชกิจ ขยำ พา เคียง	ขยำ คร้าม
ไป รุ่ง สอข เรียง	ทรายผิถ ซอขนา
ประมาณ มก พลาต ค้าน	เกาะด้วย คิต ทะนง
๑ สงครามมา เขียบบักว	แทนไกล โกลฎา
ทอชชีพ อาสาไป	ธยำคราม
สงวน ราช รักรักษาไฟ	ที่เกิด คนแฮ
ผิว เหตุเขตคักชฌท ข้าม	ขอบฟ้า รุ่งไป
๑ การในนครเศฐ	พิจารณา ความฤา
โดย แขนขท อัยการ	เที่ยงแท้
เห็น ห้าง อคติ สถาน	ธรรมเที่ยง ทรงแฮ
มละ วิหิงสา แต้	ปลตเปลื้องเตียต ฉันท

๑ วิฬายังไม่สิ้น	สุก ความ
สอมนแต่พอจำยาม	แรกนี้
จงหมั่นตรีตรองตาม	คำแม่ สอนนา
ทรายซัดจึงจักชั	อินเขิน อรรถ สอน

โคลง ๒

๑ มารทรโอรสแล้ว	จึงประสิทธิ์พรแก้ว
แม่ผู้ดวงใจ	แม่รา
๑ ไปอยู่ในนิเวศน์ไท่	จงระมัดคนให้
ท่านท้าวเอ็นดู	พ่อเทอญ

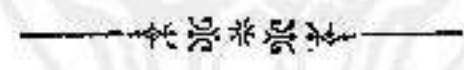
โคลง ๔

๑ จงเจริญชนม์ชีพพิน	ภยา พวชเทอญ
จงยิ่งยศขรรคา	ศักดิ์ไ้
จงสุลาภโภคา	มูลมั่ง มีแฮ
จงสขพระทัยไท่	อิราชเกอ ภาณา

(ค) มหัตถสัจญาใช้ เพื่อ จะ ยก ข้อ ความ หรือ ถ้อย คำ
 ที่ สำคัญ ออกไป ตั้ง อยู่ ลอย ๆ ให้ เห็น ชัด ถึง แม้ ว่า ข้อ
 ความ นั้น จะ อยู่ กลาง ประโยค ก็ ดี หรือ เป็น ส่วน ไท่ ส่วน หนึ่ง
 ของ ประโยค ก็ ดี ก็ ใช้ ได้

ตัวอย่าง “ถึงแม้ว่าการปกครองมีเจ้าพนักงาน และมีหน้าที่
ราชการ อยู่ มาก หลาย ด้วย กัน เช่น นี้ ก็ดี แต่เมื่อจะแยก
อำนาจ ของ ราชการ ออกไป ก็ยอม จำกัด อำนาจ ซึ่ง สำหรับ ปก
ครอง การ บ้าน เมือง ได้ เป็น ๓ คือ

- (๑) อำนาจ ที่สร้าง กฎหมาย
- (๒) อำนาจ ที่รักษา กฎหมาย
- (๓) อำนาจ ที่ลงโทษ ผู้ฝ่าฝืน กฎหมาย ”

“ตามที่ได้ อธิบาย มา แล้ว ฉะนั้น ก็พึง เห็น ได้ ว่า สิ่ง
ใดที่จะ เรียกว่า สมบัติ ได้ ก็เพราะ สิ่ง นั้น ย่อม ประ กอบ ด้วย
องค์ ทั้ง ๓ ประการ คือ ย่อม เป็น สิ่ง ที่ เปลี่ยน เจ้า ของ ได้
ประการ ๑ มี จำนวน เป็น ๗ สุก ประการ ๑ ประกอบ ความสุข
หรือ ระวัง ความทุกข์ ได้ โดยตรง หรือ โดย อ้อม ประการ ๑ แต่
ประการ ที่ ๓ ที่ว่า ประกอบ ความสุข หรือ ระวัง ความทุกข์ ได้
โดย ตรง หรือ โดย อ้อม นั้น เป็น ชั่ว ความ อธิบาย ยาว
จะ ต้อง งด ปล่อย คำ ลง ให้ สั้น ว่า

เป็น ประโยชน์

ไว้สำหรับใช้แทน เพื่อจะเรียกได้สั้นๆ ง่าย ๆ ค่ะ
จะจัดไว้ให้เป็นที่สังเกตดังนี้:-

สมบัติ คือ สิ่งใดที่ { (๑) เปลี่ยนเจ้าของได้
(๒) มีจำนวนเป็นที่สุด
(๓) เป็นประโยชน์

หรือ

อะไรที่ { (๑) เปลี่ยนเจ้าของได้
(๒) มีจำนวนเป็นที่สุด
(๓) เป็นประโยชน์ } สิ่งนั้นควรเรียกได้ว่าสมบัติ

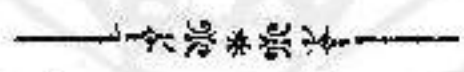
(๗) มหัตถสัญญา ใช้สำหรับ ยก หัว ข้อ ต่าง ๆ ลง
ไปตั้งเป็นบัญญัติให้เห็น ชัด เป็นหมวดหมู่ บางทีก็แยก ค่ะ
ไปเป็น หมวดใหญ่ หมวดเล็ก อีกหลาย ชั้น และมี ชื่อ เรียก
ต่าง ๆ เช่น ถิ่นว่า มาตรา ข้อ เป็นต้น หรือใช้ ตัว
เลข หรือ ตัว อักษร หมายถึง วิธีใช้ มหัตถสัญญา
เป็นการ สำคัญ อันหนึ่งในที่นี้ คือ จะทำให้เข้าใจ การ เก็บ หัว
ข้อ หรือ ร่าง โครง ในการ แต่ง หนังสือ จึงสังเกตดูตัวอย่าง
ต่าง ๆ เหล่านี้.

มหัตถสัญญา ชั้น เดียว คือ มี แต่บัญญัติเป็นรายข้อลงไป.

ลักษณะใช้ มหัตถสัญญา

ตัวอย่าง “โทษที่เกิดเพราะความละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าห้ามเรียกว่า อาบัติ อาบัตินั้นว่าโดยชื่อมีอยู่ ๗ ชั้น คือ

- (๑) ปาราชิก
- (๒) สังฆาทิเสส
- (๓) ถุลลัจจัย
- (๔) ปาจิตตีย์
- (๕) ปาฏิเทสนีย์
- (๖) ทุกกฏ
- (๗) ทุพภาสิต”

มหัตถสัญญา ๒ ชั้น มีเป็นข้อๆ แล้วแบ่งส่วนในข้อลงไปอีก คงได้ คัด คัด ตอน มา จาก สัญญา ว่า ด้วย การ จด บัญชี คนในบึงค้ำ อังกฤษ ในกรุงสยาม ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๗ หน้า ๑๒๓ มาให้ดูเป็นตัวอย่าง

ตัวอย่าง “ข้อ ๑

การ จด บัญชี คนในบึงค้ำ อังกฤษ ที่ อาศัย อยู่ใน กรุงสยาม ตาม ความ ข้อ ๕ ในหนังสือ สัญญา ซึ่ง ทำไว้ ณ วันที่ พุศ. ๒๔๖๓ ซึ่งสองคำปี เถาะ สัปตศก จุลศักราช ๑๒๑๗ ตรง กับ วันที่ ๑๘ เมษายน วันทศมาส ๒๔๖๓ คริสต์ศ

คักราช ๑๘๕๕ นั้น จะ ต้องอยู่ในจำพวกที่จะกล่าวต่อไปนี้
คือ :-

๑. บรรดา คน อันเกิด ตามธรรมดา มา เป็นคนใน บังคับ
อังกฤษ หรือ อันได้ แผลงชาติ เป็นคนใน บังคับ อังกฤษ แต่บอก
จาก คน ที่เป็น เชื้อสาย ชาวทวีป เอเชีย จำพวกหนึ่ง

๒. บรรดา ลูก และ หลาน ผู้ที่เกิดในกรุง สยาม จากคน
ที่สมควร จดบัญชีไว้ ใน จำพวกที่หนึ่งนั้น อันเป็นผู้ ซึ่ง จะ เป็น คน
ในบังคับ อังกฤษได้ ตามกฎหมาย อังกฤษ จำพวกหนึ่ง

แต่ เหลน กิติ หรือ ลูก อันไม่ถูก ต้อง ตามกฎหมาย กิติ
ของ คนที่กล่าวไว้ ใน จำพวกที่หนึ่งนั้น เป็นคนที่ไม่สมควร
จะ จดบัญชีไว้

๓. บรรดา คนที่เป็นเชื้อสาย ชาวเอเชีย ที่เกิดภาย
ในอาณาเขตต์ของ พระราชินี กิติ ที่เกิดภายในเขตต์แดน
ของเจ้า หรือ ประเทศใด ๆ ในอินเดีย ซึ่ง ชน อยู่ หรือมีสัญญา
เข้า กับ พระราชินี อังกฤษ กิติ หรือ เป็น คนที่ได้ แผลง ชาติ
ภายในกรุง อังกฤษ แล้ว นั้นก็ควร เหมือนกัน จำพวกหนึ่ง

แต่ คน ชาวเมือง พม่า ฝ่ายเหนือ หรือชาวเมืองเงี้ยว
ของ อังกฤษ ผู้ซึ่งได้ เข้า มา ตั้ง ถิ่น บ้านเรือน อยู่ในกรุง
สยาม ก่อนวันที่ ๑ มกราคมรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๔ คริสต์

ลักษณะใช้มหัศจรรย์

ศักราช ๑๘๘๖ ตรงกับวัน ๖ เดือน ๑ แรม ๑๑ ค่ำ ปีระกา
สัปดาห์ จุลศักราช ๑๒๔๗ นั้น เป็นผู้ไม่สมควร จะ จด
บัญชีได้

๔. บรรดา ลูก ที่ เกิด ใน กรุง สยาม ของ คน ที่ สมควร จะ
จดบัญชีได้ ตามจำพวกที่ ๓ นั้นจำพวกหนึ่ง

แต่หลาน ที่ เกิด ใน กรุง สยาม จากคนที่กล่าวไว้ใน
จำพวกที่ สาม นั้น เป็นผู้ ซึ่งไม่สมควรจะ จด บัญชี สำหรับ ที่
จะ บอกรับ ใน กรุง สยาม

๕. ภริยาและหญิงม่าย ของ คนใด ๆ ที่ สมควร จะ จด
บัญชีได้ ในจำพวกทั้งหลาย ที่กล่าว มา ข้าง ต้น แล้ว จำพวก
หนึ่ง ”

“ ข้อ ๒ ๑๓ ”
—*~*~*~*—

มหัศจรรย์ ๓ ชั้น แบ่ง เป็น มาตราชั้น หนึ่ง แบ่ง
เป็น ข้อ ๆ ชั้น หนึ่ง และ แบ่ง ออกไป ใน ข้อ นั้น ๆ อีกชั้น หนึ่ง
ดังได้ คัด คัด คอลง มา จาก “ พระราชบัญญัติการเก็บอากร ที่
ดินใน มณฑล ตะวัน ตกเฉียง เหนือ ร.ศ. ๑๑๘ ใน ราชกิจจา
นุเบกษา เล่ม ๑๗ หน้า ๗๑ ” มาให้ ดู เป็น ตัวอย่าง

ตัวอย่าง “มาตรา ๘ บรรดาผู้ซึ่ง หวงห้ามที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ไว้ทำนา ต้องเสียอากรตามเนื้อที่ที่ได้หวงห้ามไว้ นั้น ให้ยกเว้น หรือให้ลดอากรที่ดิน แต่ด้วยเหตุเหล่านี้ คือ

ข้อ ๑. ผู้ที่ได้รับพระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้ยกเว้นอากรที่ดินโดยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีสารตราถ้อยเป็นคัมภีร์ จึงให้ยกเว้นตามเขตต์ที่และกำหนดเวลาพระบรมราชานุญาตนั้น

ข้อ ๒. เจ้าของนาซึ่งไม่อาจทำนาได้เพราะโคกระบือสำหรับไถนาล้มตาย หรือเพราะฝนแล้งกันดารน้ำ หรือด้วยเหตุใด ซึ่งเห็นความจำเป็นอันพ้นวิสัยจะป้องกันได้

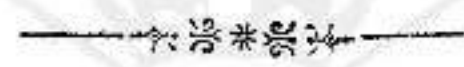
ข้อ ๓. นาที่ทำตนเข้าเสียบ้าง หรือเสียไปทั้งหมด ด้วยฝนแล้งกันดารน้ำ หรือน้ำท่วม หรือมีสัตว์ทำอันตราย หรือด้วยเหตุใด ซึ่งเหลือวิสัยจะป้องกันได้ แต่ถ้าเข้าที่เกี่ยวแล้วเป็นอันตรายโดยเหตุใด ๆ ก็ดี หรือทำนาได้แต่ไม่ได้ผลเต็มที่ก็ดี ไม่ควรจะยกเว้นเงินค่านาให้

การที่จะลดเงินค่านานั้น ให้คิดตามวิธีต่อไปนี้ คือ

(ก) ถ้าเข้าในนาและไร่ เสียหมด หรือเสียเกือบหมด ให้ยกเงินอากรในพินนาและไร่ที่ได้สำรวจไว้แล้วนั้นไม่ให้เก็บ

(ข) ถ้าเข้าที่เสีย นั้นเสีย มากกว่า ๑ ส่วนใน ๓ ส่วน ของผลที่เคยเก็บเกี่ยวได้ ให้ยกเงิน อากร ณะเพาะส่วนที่เสีย นั้น แต่ถ้าเข้า เสียไม่ถึง หนึ่งใน สาม ส่วน ของผลที่เคย ทำได้ ห้ามมิให้ยกเว้น เงิน อากร

เช่น ต้นว่า หนาน คำทำนา สีไร่ เคยได้เข้าเป็น อย่าง กลางปี ละ ๑๕๐ สัก ถ้าในคก ๑๑๙ ทำ นา สีไร่ นั้นเข้า เสียไปข้างไ้ผลแต่ ๑๐๐ สัก ไม่ ควร ยกเงินค่านาให้ แต่ ถ้าได้เข้าน้อยกว่า ๑๐๐ สัก เช่น ๙๕ สักแล้ว ควร ยกเงิน ค่านาให้ ใน ส่วนที่เข้าเสียไปนั้น ฯลฯ”

มหัตถสัญญา ๔ ชั้น แบ่งเป็นภาค ชั้นหนึ่ง และ แบ่งเป็นหมวด เป็น ขอ และ เป็น ข้อ เล็กต่อไปอีก จึงได้ คัด คัด ตอขึ้นมา จาก ข้อบังคับ สำหรับ ปกครอง มณฑล ตะวัน ตก เชียงเหนือ ร.ศ. ๑๑๙ ใน ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๗ หน้า ๑๗๘

ตัวอย่าง

“ภาคที่ ๑

หมวดที่ ๑

ว่าด้วย เมือง และ เขตต์ มณฑล

ข้อ ๑. ให้รวมเมือง เชียงใหม่และเมืองชั้น เรียกว่านคร

เครื่องหมาย วรรค ตอน

เชียงใหม่ ๑ เมือง น่าน และ เมือง ชน เรียกว่า นครน่าน ๑ เมือง
ลำปาง และ เมือง ชน เรียกว่า นครลำปาง ๑ เมือง ลำพูน และ
เมือง ชน เรียกว่า นครลำพูน ๑ เมือง แพร่ ๑ เป็น มณฑล
ตะวันออกเฉียงเหนือ

ข้อ ๒. ให้จัดเมือง ชน ชน นอก ของ เมือง นครเชียงใหม่
เป็น ๒ บริเวณ คือ รวมเมือง เชียงราย เมือง เชียงแสน
เมือง ป่าเป้า เมือง ทนองขวาง เมือง ขวาง เป็น บริเวณ ๑
เรียกว่า บริเวณ เชียงใหม่เหนือ

รวม เมือง ยวม เมือง ชนยวน เมือง แม่ฮ่องสอน
เมือง ป่าเย็บ เป็น บริเวณ ๑ เรียกว่า บริเวณ เชียงใหม่ ตะวันตก

ข้อ ๓. ให้รวมเมือง ชน ชน นอก ของ นคร น่าน คือ
เมือง เชียงของ เมือง คอย เมือง เทิง เมือง เชียงคำ
เมือง เมืองแดง เมือง เชียงลม เมือง เชียงซ้อน เมือง เงิน
หรือ กุลาวัต เป็น บริเวณ ๑ เรียกว่า บริเวณ น่านเหนือ

หมวดที่ ๒

ว่าด้วยการ ปกครอง ท้อง ที่

ข้อ ๔. ให้ใช้พระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๖
ทุกมาตรา แต่ให้เปลี่ยนถ้อยคำ ตามพินัยที่ดังนี้ คือ

ลักษณะใช้มหัศจรรย์

คำว่า 'ข้าหลวงเทศาภิบาล' ให้เปลี่ยนเป็น 'ข้าหลวงใหญ่'
 ,, 'ผู้ว่าราชการเมือง' ,, ,, 'เจ้าสนามหลวง'
 ,, 'อำเภอ' ,, ,, 'แขวง'
 ,, 'กำนัน' ,, ,, 'แคว้น'
 ,, 'ผู้ใหญ่บ้าน' ,, ,, 'แกบ้าน'

ข้อ ๕. เพื่อจะจัดการปกครองท้องที่ให้เรียบร้อย ให้
 ข้าหลวงใหญ่กำหนดแบ่งเมืองในมณฑลตะวันออก เชียงเหนือ
 ออกเป็นแขวง ตามสมควรแก่ท้องที่

ข้อ ๖ ให้เจ้าสนามหลวงกำหนดแบ่งแขวง ออก
 เป็นแคว้น และหมู่บ้าน เพื่อจัดการตามพระราชบัญญัติ
 ปกครองท้องที่

หมวดที่ ๓

ว่าด้วยข้าราชการในของมณฑล

ข้อ ๗. ให้มีข้าหลวงใหญ่ บังคับการมณฑลตะวันออก
 เชียงเหนือ ๑ เป็นตำแหน่งข้าราชการรับพระราชทาน
 สัญญาบัตร การเลือกสรรผลัดเปลี่ยนข้าหลวงใหญ่นั้น แล้ว
 แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณบรมมอ
 มทาปวงเสริฐ จะทรงพระราชดำริเห็นสมควร

ข้อ ๘. ให้มีข้าราชการผู้ใหญ่เป็นข้าหลวงรอง และ

L 49934

เป็นที่ปรึกษา ราชการในข้าหลวงใหญ่อีก ๕ นาย คือ ข้า
 หลวง ยุติธรรม ๑ ข้าหลวงสรรพากร ๑ ข้าหลวงคลัง ๑
 ข้าหลวงการโยธา ๑ ข้าหลวงป่าไม้ ๑ เป็นตำแหน่ง
 ข้า ราชการรับ พระ ราชทาน สัญญาบัตร การที่เลือก สรร
 ผลัก เปลี่ยน ข้า ราชการเหล่านี้ แล้วแต่พระบาท สมเด็จพระ
 เจ้า อยู่หัว ผู้ทรง พระคุณ ธรรมอัน มหาประเสริฐ จะ ทรง
 พระราชดำริ เห็นสมควร

ข้อ ๘. ให้มีข้าราชการ ตำแหน่ง รอง และ เสมียน
 พนักงาน ใน กอง มณฑล ตาม สมควรแก่ การ

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยหน้าที่และอำนาจ ข้าราชการ กอง มณฑล

ข้อ. ๑๐ หน้าที่ข้าหลวงใหญ่ คือ

(๑) ตรวจและ จัด ราชการใน มณฑล ต่าง พระเนตร
 พระกรรณของ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ผู้ทรง พระคุณ
 ธรรมอัน มหาประเสริฐ ทั่วไป

(๒) เป็น ข้า หลวง พิเศษ จัด การ ศาล ยุติธรรม
 ตาม พระราชบัญญัติ จัด ศาล ยุติธรรมตาม หัวเมือง

ข้อ ๑๑. อำนาจข้าหลวงใหญ่ คือ

(๑) บังคับบัญชาเจ้า สนาม หลวงทั้ง ปวงใน มณฑล ที่

ชอบ ด้วย ราชการ และ พระราชกำหนด กฎหมาย

(๒) ตรวจ ตัก สืบความ วิวาทใน ระหว่างเมือง

(๓) ยกเข้า ราชการ คนหนึ่งคนใด ออก จาก ตำแหน่ง และ หน้า ที่ใด ใน คราวหนึ่ง แต่ อำนาจที่ว่าใน ส่วนนี้ให้ ใช้ แต่ในการ ข้างขึ้น ทัพ ทัพ ซึ่ง จะ ขอ อนุญาต ต่อ เสนาบดีก่อน ไม่ทัน ประโยชน์ ราชการ และเมื่อ เขา ตัวออก แล้ว ต้องบอก กรุงเทพฯ โดยเร็ว

(๔) สั่งใช้เงินที่เหลือ อยู่ในงบประมาณ มาจ่าย ใน ราชการได้ ราย หนึ่งไม่เกิน ๑๐๐๐ บาท

(๕) ออกหมาย ตั้ง กรรมการ พิเศษ เป็น ตำแหน่ง หลวง หรือ ขุน หรือ หมื่น หรือ พญา หรือ แส่น หรือ ท้าว

(๖) ออก ข้อบังคับ แยก แผนการ จักรวรรษา ที่ ทำ ราชการ วิธี รับ ส่ง เก็บ รักษา จดหมาย และ ทำ รายงาน ราชการ ทั้งปวง

ข้อ ๑๒. ข้าหลวง ยุติธรรม เป็น ข้าหลวง พิเศษ ตาม พระราชบัญญัติ จัด ศาล ยุติธรรม ตาม หัวเมือง มี หน้า ที่ คือ

(๑) เป็นผู้ จัดการ วาง แยก แผน กฎ ข้อ บัง คับ สำหรับ ศาล ทั้ง ปวง ใน มณฑล แล้ว แต่ จะ เห็น สสมควร

(๒) เป็นผู้พิจารณา พิพากษา ความ บรรดา เกิน กว่า
อำนาจ ศาล เมือง จะพิจารณาพิพากษาได้ ในเวลาที่ยังไม่ได้
ถึง ศาล มณฑล

(๓) เป็นผู้พิจารณา พิพากษา ความ อุทธรณ์ ศาล
ทั้ง ย่องในมณฑล เว้นไว้แต่ศาล ต่าง ประเทศ

(๔) มีอำนาจ จะ ตั้งผู้พิพากษา ให้ทำการไปใน
ระหว่าง ยังไม่ได้รับ ทรา จาก เสนาบดี กระทรวงยุติธรรมไม่
เกิน ๖ เดือน

ข้อ ๑๓. ข้าหลวง สรรพากร มีหน้าที่ คือ

(๑) ตรวจ จัด เก็บ อากร ที่ดิน และภาษี อากรทั้ง ย่อง
ซึ่ง มิได้ผูกขาด

ข้อ ๑๔. ข้าหลวง คลัง มีหน้าที่ คือ

(๑) ตรวจ จัดการ คลัง

(๒) ตรวจ จัดการ ภาษี อากร ผก ซาก

ข้อ ๑๕. ข้าหลวง โยธา มีหน้าที่ คือ

(๑) ทำการ ก่อ สร้าง และ รักษา สถานที่ ต่าง ๆ

สำหรับ ราชการใน มณฑล ทุก อย่าง

(๒) การ ก่อสร้าง และ รักษา ถนนหลวง ทางหลวง
ทางบก ทางน้ำ ลำเหมืองใน มณฑล

ลักษณะใช้มหัศจรรย์

(๓) การสร้างและรักษา ทะนุบำรุง ฝ่ายเหมืองทั้ง ปวง
ข้อ ๑๖. หน้าทีข้าหลวงป่าไม้ คือ

(๑) ของเกิดจากป่า คือ ตรวจ รักษา เก็บ
ภาษีอากร จากของที่เกิดเป็นของป่า

(๒) ป่าไม้ คือ การรักษาไม้สัก ไม้กระยาเลย

(๓) ภาคหลวง คือการเก็บเงินค่า ต่อไม้ทั้งปวง

ข้อ ๑๗. ห้างให้มีเลขานุการ สำหรับข้าหลวง
ใหญ่ ๑ นาย เป็นผู้ช่วยราชการของข้าหลวงใหญ่ ในการ
ทั้งปวงทั่วไป และให้มีเสมียนพนักงาน ในกองข้าหลวง
ใหญ่ตามสมควรแก่การ

ข้อ ๑๘. ให้มีตรา สำหรับประทับ หนังสือราชการใน
ตำแหน่งต่อไปนี้ คือ

ข้าหลวงใหญ่	๑	ดวง
ข้าหลวง ยุติธรรม	๑	ดวง
ข้าหลวง สรรพากร	๑	ดวง
ข้าหลวง คลัง	๑	ดวง
ข้าหลวง การโยธา	๑	ดวง
ข้าหลวงป่าไม้	๑	ดวง

สำนักหอสมุด

ลักษณะใช้ มหัตถสัญญา

หรือ จะ เขียน ลง เป็น รูป อย่าง นี้

ภาคที่.....

หมวดที่.....

มาตรา.....

ข้อ.....

(๑)

(๓)

สิ่งที่นักเรียน จะควร ระวัง อย่าใช้ ให้ผิดนั้น จะ ต้อง
ระวัง ๒ ประการ คือ

ประการหนึ่ง ถ้าไม่ควร จะแบ่ง เป็น ลำดับใหญ่ อย่า
ใช้ ลำดับใหญ่ เป็น ต้น ว่า จะ แต่ง เรื่อง อันใด อันหนึ่ง ซึ่ง จะ
ไม่แบ่ง เป็น ภาค หรือ เป็น หมวดได้เลย ถ้า และ ไป แบ่ง เป็น
ภาค เช่น หมวดที่ ๑ ลงไป แล้ว ต่อไป ไม่มี ลำดับ ข้อ
ความใหญ่ อันใด ที่ จะ มา เทียบ ให้ เสมอ ซึ่ง จะ เป็น ภาค หรือ
หมวดที่ ๒ รั้ง ได้ แล้ว ข้อที่ ๑ ไว้ แล้ว นั้น ก็ เก้อ
อยู่ เปล่า ๆ ผู้ที่ จะ รู้ จัก การ แต่ง หนังสือ ควร คิด ส่วน น้อย
ก่อน ต่อ ไม่ พอ จึง แบ่ง เป็น ส่วนใหญ่ ๆ ขึ้นไป คือ เป็น ต้น ว่า
เมื่อ คิด กระจุก อันใด ลงไป เป็น ข้อ ๆ แล้ว เมื่อ เห็น ว่า ใน ข้อ เหล่า
นั้น ควร รวบรวม เป็น หมวด ๆ ใด อีก ให้ รวบรวม เข้า เป็น หมวด ๆ

ประการ ๒ ระวัง อย่าให้ ลำดับ ประปนกัน คือ ข้อ ความ
ที่มี หน้า หน้าก่ ทั่วไค เคย ใช้ เป็น หมวด เป็น ต้น แล้ว ที หลัง
อย่า เอา ข้อ ความ ที เสนอ กัน นั้น ไป ใช้ เป็น ภาค หรือ เป็น ข้อ
เป็น ต้น อย่าง ไค อย่าง หนึ่ง ซึ่ง ผิด แลว ผิด ลำดับ กัน จะ เขียน ว่า

หมวดที่ ๑

มาตรา ๑

มาตรา ๒

หมวดที่ ๒

ข้อ ๓

ข้อ ๔

จะ เอา ข้อ กับ มาตรา ไป เข้า แลว เดียว กัน เช่น นี้ ไม่ ได้ จะ ทำ ให้
ผู้ อ่าน เข้า ใจ ความ ยุ่ง ไป

วิธี ใช้ มหัตถสัจญา นั้น ถ้า จะ เขียน ลง ไป เป็น รูป ตาม
วิธี วาง บรรทัด ให้ ตรง กัน จะ เห็น ว่า ถูก หรือ ผิด ไท่ ง่าย ที เดียว
ทั้ง จะ ทำ ตัวอย่าง ที สอด ถูก กัน ได้ ไว้ ให้ เห็น ต่อ ไป นี้
เขียน ตาม วิธี มหัตถสัจญา

ภาค ๑

หมวดที่ ๒

ลักษณะใช้ มหัตถสัญญา

๓๗

มาตรา ๑

มาตรา ๒

ข้อ ๑

ข้อ ๒

ภาคที่ ๒

หมวดที่ ๒

มาตรา ๓

หมวดที่ ๓

มาตรา ๔

มาตรา ๕

ข้อ ๑

(๑)

(ก)

(ข)

(๒)

ข้อ ๒

มาตรา ๖

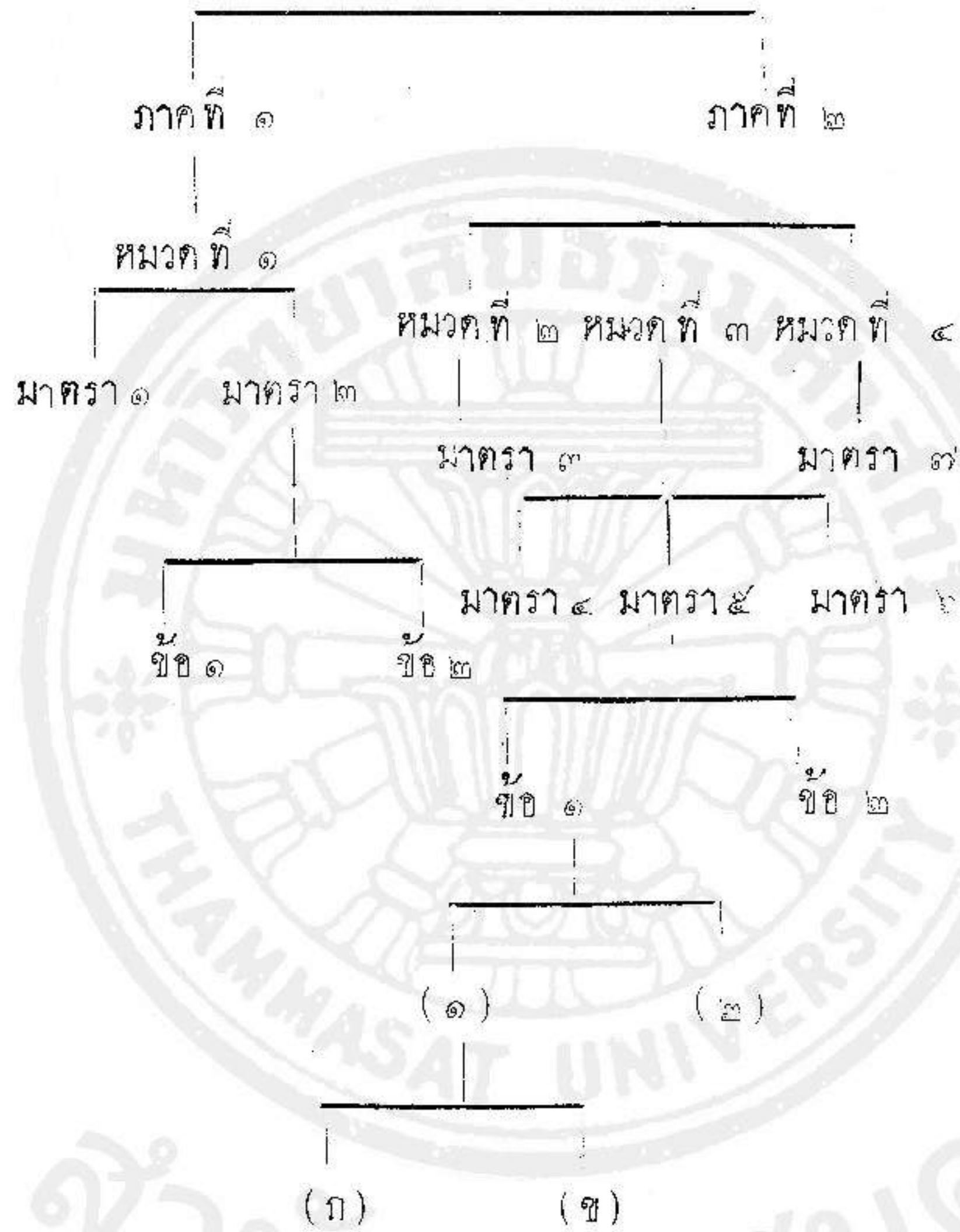
หมวดที่ ๔

มาตรา ๗

เขียนเป็นรูปตามวิธีวางบรรทัด

๓๘

เครื่องหมาย วรรคตอน
ส่วนเติมข้างหน้า ๒ ภาค

ดังนี้ จะเห็นได้ว่า ถ้าเอา ลำดับ ขึ้นไป สับ กับ เสีย ข้อ ความ ก็
จะยุ่ง กันไป จะเรียง กันไม่ได้ ลำดับ

หนึ่งให้ฟัง สังเกตใน รูปข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่า ลำดับ
ที่นับ นับ เป็น ๒ ทาง คือใน ชั้น ภาค ชั้น หมวด ชั้น มาตรา
จำนวน เลขที่นับ นับ เรียง ร้อย กันไป แต่ชั้น ข้อ และชั้น เลข
ชั้น ตัวอักษร ต่อ ๆ ลง มา นี้ จำนวน เลขที่นับ นับ เป็น
ส่วน ๆ คือ ของ ส่วนใด ก็ ส่วน นั้น ไม่ได้ ร้อย คิด กันไป ซึ่ง
ผิด กัน เช่นนี้ เพราะเหตุว่า ส่วน ชั้น, ภาค, หมวด, มาตรา,
นี้ สำหรับ จะให้ รู้ เป็น ส่วน ๆ ว่า ใน เรื่อง นั้น มีกี่ ภาค,
กี่ หมวด, กี่ มาตรา, แต่ใน ส่วน ชั้น ข้อ และ ต่อ ๆ ลง มา นี้
ไม่ ประสงค์ ที่ จะ นับ ว่า ใน เรื่อง นั้น ทั้ง เรื่อง มีกี่ ข้อ ประสงค์ แต่
เป็น เครื่องหมาย ว่า แต่ใน เพราะ มาตราใด มาตราหนึ่ง นั้น มีกี่ ข้อ
เท่านั้น ซึ่ง จะ นับ ทางใด เพียงใด นั้น ไม่มี อันใด เป็น ข้อ บังคับ
สุด แล้วแต่ เรื่องใด การใด ผู้แต่ง จะ ประสงค์ ให้ เป็น อย่างไร ใน
ชั้นนี้ แต่ ชี้ให้เห็นว่า นับ กันได้ เป็น ๒ ทาง เท่านั้น

ชำนาญหอสมุด